

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi eräiden ranta-alueiden liittämistä Utsjoen kunnassa sijaitseviin tiloihin

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että ne Utsjoen kunnassa suoritetuissa isojakotoimituksissa valtionmaaksi jätetyt Tenojoen ja siihen laskevan vesistön ranta-alueet, jotka ovat osoittautuneet

valtion käyttöön tarpeettomiksi, liitettäisiin niiden kohdalla oleviin tiloihin.

Laki on tarkoitus saattaa voimaan heti sen tultua hyväksytyksi.

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

Alueet ovat osaksi rantakivikkoa tai jyrkkää rantatörmää ja osaksi tasaista, esimerkiksi laiduntamiseen soveltuvaa maata.

1.1. Yleistä

Tenojoen ja siihen laskevan vesistön varrella olevia tiloja koskevissa isojakotoimituksissa, jotka suoritettiin isojoasta ja verollepanosta sekä valtion maalla olevien vuokra-alueiden lunnastamisesta Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa annetun lain (157/25, isojakolaki) mukaan, jätettiin yksityisten tilojen kohdalla olevaa ranta-aluetta valtionmaaksi. Tilojen kohdalla olevan rantakaistaleen pituus on Tenojoen varrella yhteensä noin 50 kilometriä. Sen leveys vaihtelee metrillä sataan metriin ollen keskimäärin noin 45 metriä. Tilojen kohdalla on siis valtionmaata kaikkiaan noin 230 hehtaaria. Tenojoen rannasta kuuluu valtiolle lisäksi noin 37 kilometriä valtion metsämaiden kohdalta. Yksityisiin tiloihin kuuluu Tenojoen rannasta noin 77 kilometriä. Valtionmaaksi jätettiin lisäksi Tenojokeen laskevan Pulmankijärven rannalta kaksi kaistaletta, joista toinen on noin 760 metriä pitkä ja 40 metriä leveä ja toinen noin 2,2 kilometriä pitkä ja 50 metriä leveä. Nämä noin 14 hehtaaria käsittävät kaistaleet jakaantuvat kolmen tilan kohdalle.

1.2. Rantakaistaleiden merkitys valtiolle

Yksityisten tilojen kohdalla olevia valtion omistamia ranta-alueita on vain harvoissa tapauksissa käytetty valtion tarkoituksiin. Alueet eivät pohjoisen sijaintinsa vuoksi sovellu metsätalouden harjoittamiseen eikä niitä voida niiden kapeuden tähden käyttää rakentamiseen. Alueilla ei siten ole valtiolle taloudellista merkitystä.

1.3. Rantakaistaleiden merkitys maanomistajille

Utsjoen kunnassa on tällä hetkellä kaikkiaan 30 maidonlähettäjätilaa, 7 kotivoin tuottajatilaa ja 15 lammastilaa. Pelkästään porotaloudesta saa toimeentulonsa 44 perhettä. Rantakaistaleita on pidätetty valtiolle 66 isojakotilan kohdalla ja niistä 20—30 tilalla harjoitetaan karjataloutta. Virkistyskäyttöön tarkoitettuja tiloja on lohottu ainakin 20 isojoan aikaisesta ti-

lasta. Myös lukuisia asuntotiloja on muodostettu lohkomalla.

Tunturimaan ja Tenojoen väliin jäävä alue on hyvin kapea ja osa siitä on otettu tiealueeksi, joten viljelys- ja laidunmaata on hyvin vähän ja sekin pohjoisten olosuhteiden johdosta erittäin heikkokasvuista. Jos rantakaistaleet liitettäisiin tiloihin, paranisivat maanviljelyksen ja karjanhoidon harjoittamisen mahdollisuudet alueella. Tilojen omistajien mahdollisuus kalastuksen harjoittamiseen ja vesialueen käyttöön helpottuisi. Lisäksi rantakaistaleitten liittäminen tiloihin nostaisi tilojen arvoa.

Vastaavanlaisia rantakaistaleita syntyy veden pinnan laskiessa. Tällöin muodostuu sellaista vesijättöä, joka kuuluu useimmiten jakokunnalle ja näin ollen erottaa tilan vedestä. Jakolain 243 §:n (52/75) mukaan tilan omistajalla on oikeus lunastaa tällainen vesijättö. Tämä on eräänä osoituksena siitä, että tilan kohdalla oleva kapea toiselle kuuluva maakaistale aiheuttaa sellaista haittaa, jonka poistaminen on tarpeellista.

1.4. Rannan omistuksen vaikutus vesialueen omistukseen

Laki, sisältävä määräyksiä välirajasta vedessä ja vesialueen jaosta (31/02), säätää, että kylän oikeus veteen määräytyy rannan omistuksen mukaan. Kylään rinnastetaan valtionmaa, jolloin valtionmaan kohdalla oleva vesi kuuluu sanotun lain mukaan valtiolle. Utsjoen kunnan alueella edellä mainitun lain mukainen kylien välinen vesipiirirajankäynti lopetettiin vasta vuonna 1979. Toimituksessa katsottiin oikeuskäytännössä eräissä tapauksissa omaksutun periaatteen mukaisesti, etteivät kysymyksessä olevat valtion maahan kuuluvat ranta-alueet niiden vähäisyyden vuoksi luo oikeutta vesialueeseen, vaan vesialue kuuluu ranta-alueiden takana oleville tiloille. Toimitus on tällä hetkellä maa-omistuskäsittelyssä.

2. Nykyinen tilanne ja esityksen syyt

Utsjoen kunnassa aloitettiin isojakolain mukainen toiminta valtion mailla olleiden vuokra-alueiden erottamisella vuonna 1932 ja ensimmäiset varsinaiset isojakotoimitukset aloitettiin vuonna 1934. Pääosa isojakotoimituksista aloi-

tettiin kuitenkin vuonna 1939. Ensimmäiset isojakotoimitukset rekisteröitiin vuonna 1938 ja viimeiset 1960-luvun alussa.

Metsähallituksen asiamies vaati kaikissa Tenjoen—Utsjoen vesistön varrella olevia tiloja koskeissa isojakotoimituksissa ranta-alueen jättämistä valtiolle ainakin tilojen metsämaiden kohdalla. Vaatimusten perustelut eivät käy pöytäkirjamerkinnoista selville. Kahdessa Enontekiön kunnan isojaossa vastaavaa vaatimusta perusteltiin voimalaitoksen rakentamisesta aiheutuvilla tarpeilla.

Vuoteen 1955 mennessä suoritetuissa isojaossa toimitusmiehet yleensä hyväksyivät metsähallituksen vaatimukset. Maanomistajat ilmeisesti katsoivat metsähallituksella olevan jonkinlaisen etuoikeuden valikoida päältäpäin halua-mansa alueet. Tämä samoin kuin saamelaisten kielivaikkeudet sekä tottumattomuus toimitus- ja valitusmenettelyyn lienevät olleet syynä yleiseen tyytymiseen toimitusmiesten ratkaisuihin. Utsjoen kunnassa esimerkiksi ei yhtään näistä isojakotoimituksista saatettu maa-omistuksen käsittelyksi.

Myöhemmin käytäntö muuttui. Toimitusmiehet eivät enää hyväksyneet kaikkia metsähallituksen vaatimuksia ja edellä tarkoitettut Enontekiön kunnan isojaot joutuivat maanjako-oikeuden käsiteltäviksi toinen metsähallituksen toimesta, toinen maanomistajien valituksen johdosta. Molemmissa tapauksissa maa-omistuksen katsoi, ettei metsähallituksen vaatimukselle ollut perusteita. Tämän jälkeen metsähallituksen vaatimuksia ei hyväksytty Utsjoellakaan. Metsähallitus valitti Utsjoen kunnan Kirkonkylässä Jomppalan jakokunnassa suoritettua isojaosta maanjako-oikeuteen, joka totesi päätöksessään, ettei metsähallituksen vaatimukseen suostumiseen ollut lakiin perustuvia syitä, ”koska niiden vaatimusten voidaan katsoa tarkoittavan parhaiden tilusten valikoimista valtiolle, eikä valtiolla voi nyt vaatimiensa alueiden saamiseen muutenkaan olla esittämiensä syiden perusteellakaan sen parempaa oikeutta kuin taloilla, kun metsien osalta ei talojen ja valtion välisiä rajoja aikaisemmin oltu edes väliaikaisesti määrätty ja kun talot, jotka vanhastaan sijaitsevat pitkin Utsjokivartta, päinvastoin ovat erikoisesti ranta-alueita metsienkin kohdalla aina nauttineet ja käyttäneet paikallisissa olosuhteissa varsin tärkeän kalastuselinkeinon harjoittamisen vuoksi ja rantametsien sijainti on talojen kannalta sopiva myöskin ainakin rakentamistarpeisiin siirtopaikoiksi...”

Osa tiloista joutui näin ollen kapean valtion rantakaistaleen erottamaksi vedestä, mutta menettelyn muututtua myöhemmissä toimituksissa ei silloin käsitellyille tiloille enää tätä haittaa aiheutunut. Näin tilat joutuivat eriarvoiseen asemaan. Valitusasteessa oikeuskäytäntö oli johdonmukainen ja tilojen kohdalla oleviin ranta-alueisiin kohdistuneet valtion vaatimukset hylättiin. Näin ollen ei ranta-alueiden pidättämistä valtiolle ole pidettävä isojakolain mukaisena ratkaisuna.

Kuten edellä on todettu, perustui ranta-alueiden jättäminen valtiolle tilojen kohdalla väärään lain soveltamiseen. Tämän vuoksi ja koska alueilla ei ole valtiolle taloudellista merkitystä, mutta maanomistajille olisi hyödyllistä saada tilansa ulottumaan vesirajaan saakka, ehdotetaan, että ranta-alueet siltä osin kuin niitä ei tarvita valtion tarpeisiin liitettäisiin niiden kohdalla oleviin tiloihin. Liittäminen suoritettaisiin ilman hakemusta ja pääsääntöisesti korvauksetta. Vain virkistyskäytössä olevan tilan osalta ranta-alueesta olisi maksettava valtiolle täysi korvaus.

3. Asian valmistelu

Utsjoen maatoimikunta ehdotti mietinnössään (komiteanmietintö 1973: 120) kysymyksessä olevien ranta-alueiden liittämistä tiloihin.

Ehdotus ei kuitenkaan johtanut lainsäädäntötoimenpiteisiin. Maa- ja metsätalousministeriö asetti toukokuun 19 päivänä 1980 Tenojoen ranta-alue työryhmän, jonka ehdotus valmistui 9 päivänä maaliskuuta 1981. Ehdotuksesta pyydettiin lausunnot oikeusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, metsähallitukselta, maanmittaushallitukselta, maatilahallitukselta, Lapin lääninhallitukselta, Utsjoen kunnalta, Utsjoen manttaalikunnalta ja Maataloustuottajain Keskusliitto ry:ltä.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Ranta-alueet liitettäisiin tiloihin valtion kustannuksella suoritettavissa maanmittaustoimituksissa maanmittaustoimintaan osoitettujen varojen puitteissa eikä sitä varten tarvittaisi erityistä määrärahaa.

Ranta-alueet ehdotetaan liitettäväksi tiloihin korvauksetta. Jos ranta-alueita halutaan liitettäväksi virkistyskäytössä olevaan tilaan, olisi tilan omistajan kuitenkin suoritettava alueesta valtiolle käyvän hinnan mukainen korvaus.

Ranta-alueilla ei ole valtiolle taloudellista merkitystä. Alueiden liittäminen tiloihin toisi maanomistajille jenkkinlaista taloudellista hyötyä, jonka markkamääräinen arviointi on kuitenkin vaikeata.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 §. Kuten yleisperustelujen kohdasta 1.1. ilmenee, valtion maaksi on jätetty kapeita ranta-alueita tilojen kohdalla vain Tenojoen ja jossain määrin siihen laskevan Pulmankijärven rannalla. Tämän vuoksi ehdotetaan lain soveltamisala rajoitettavaksi näihin alueisiin.

Isojaon yhteydessä jätettiin myös Inarin kunnassa sijaitsevan Utsjoen yhteismetsän kohdalla olevaa ranta-alueita valtion maaksi. Koska tässä tapauksessa ei ole kysymys yksityisten tilojen käyttöä haittaavasta seikasta, ei ehdotusta ole ulotettu koskemaan tätä ranta-alueita.

2 §. Kuten yleisperustelujen kohdasta 1.1. ilmenee, leveydeltään yhdestä sataan metriin vaihteleva kaistale valtionmaata erottaa osan tiloista Tenojoesta. Pulmankijärven rannalla vastaavan rantakaistaleen leveys on 40—50 metriä. Ehdotuksen mukaan ranta-alue liitettä-

isiin sen kohdalla olevaan tilaan. Siltä osin kuin valtio tarvitsisi aluetta johonkin erityiseen tarkoitukseen, se jätettäisiin valtionmaaksi. Omistusoikeus alueeseen siirtyisi tilan omistajalle samalla, kun toimitus merkitään maarekisteriin.

Kysymys on hyvin vähäisistä alueista, jotka jo isojaossa olisi tullut antaa tiloille. Isojakojen yhteydessä tapahtuneiden virheellisten ja epäoikeudenmukaisten ratkaisujen korjaamiseksi ehdotetaan, että alueet liitettäisiin tiloihin korvauksetta. Vain siinä tapauksessa, että alue tulisi liitettäväksi kokonaan virkistyskäytössä olevaan tilaan, olisi toimituksessa määrättävä tilan omistajan maksettavaksi käyvän hinnan mukainen korvaus alueesta.

Vaikka tilat isojaossa perustettiin maa- ja metsätaloustarkoituksiin, on niistä myöhemmin saatettu erottaa virkistyskäyttöön erillisiä

tiloja. Myös kokonaisia alkuperäisiä tiloja on saatettu luovuttaa virkistyskäyttöön. Ehdotusta laadittaessa on katsottu virkistyskäytössä olevan erilaiset leirintä- ja ulkoilalueet, yhteisöjen toimihenkilöidensä virkistystarpeita varten hankkimat tilat, erilaiset matkailualan yritysten käytössä olevat tilat sekä myös yksityisessä lomailukäytössä olevat tilat. Koska kokonaan virkistyskäytössä olevaan tilaan liitettävästä ranta-alueesta on maksettava korvausta, olisi tilan omistajan kuitenkin toimituksessa nimenomaan vaadittava liittämistä. Mikäli tällaista vaatimusta ei esitetä, jäisi alue valtion omistukseen.

3 §. Liittäminen ehdotetaan suoritettavaksi maanmittaustoimituksena, joka pantaisiin viireille viran puolesta. Asianosaisen ei myöskään tarvitsisi toimituksessa vaatia liittämistä.

4—6 §. Koska kysymyksessä on tilajärjelmän ulkopuolella olevan alueen liittäminen tilaan, ehdotetaan noudatettavaksi jakolain säännöksiä erillisen alueen tilaan liittämisestä. Toimituksen tiedottamista on kuitenkin pyritty

tehostamaan, koska virkistyskäytössä olevien tilojen osalta liittäminen edellyttää toimituksessa esitettyä vaatimusta. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tilojen omistajien osoitteet olisi pyrittävä selvittämään ja lähetettävä heille erityiset kutsukirjeet.

Virkistyskäytössä olevaan tilaan liitetystä alueesta maksettava korvaus olisi perittävä lääninhallituksen toimesta eräiden valtion rahasaamisten maksuunpanosta, kannosta ja tilittämisestä annetun asetuksen (559/67) mukaisesti, kuitenkin niin, että koko korvaus olisi maksettava yhdellä kertaa.

Maanmittaustoimituksissa noudatetun yleisen periaatteen mukaisesti ehdotetaan, että ranta-alueita saanut virkistyskäytössä oleva tila olisi korvauksen maksamisesta panttina.

Edellä 2 §:n kohdalla mainituista syistä ehdotetaan, että kustannukset liittämistoimituksesta suoritettaisiin valtion varoista.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

eräiden ranta-alueiden liittämistä Utsjoen kunnassa sijaitseviin tiloihin

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Isojaosta ja verollepanosta sekä valtion maila olevien vuokra-alueiden lunastamisesta Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa huhtikuun 28 päivänä 1925 annetun lain (157/25) nojalla suoritetuissa toimituksissa valtionmaaksi jätettyä Tenojoen tai siihen laskevan vesistön ranta-alueita liitetään Utsjoen kunnassa oleviin tiloihin sen mukaan kuin tässä laissa säädetään.

2 §

Ranta-alue liitetään sen kohdalla olevaan tilaan vastikkeetta ja omistaja saa omistusoikeuden, kun 3 §:ssä tarkoitettu toimitus on merkitty maarekisteriin.

Kokonaan virkistyskäytössä olevaan tilaan ranta-alue voidaan kuitenkin liittää vain, jos omistaja sitä vaatii toimituksessa ja maksaa valtiolle siitä käyvän hinnan mukaisen korvauksen.

Jos valtio tarvitsee ranta-alueita rakennuspaikaksi, venevalkama-, varasto- tai tealalueeksi taikka muuhun näihin verrattavaan erityiseen

tarkoitukseen, jätetään tällainen alue edelleen valtiolle.

3 §

Ranta-alueet liitetään tiloihin ja 2 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin korvaukset määrätään kylläin suoritettavissa maanmittaustoimituksissa, joihin maanmittaustoimisto antaa määräykset ilman hakemusta. Ranta-alueen liittämistä kokonaan virkistyskäytössä olevaan tilaan on säädetty edellä 2 §:n 2 momentissa.

Ranta-alue liitetään tilaan manttaaleja muutamatta. Tilan raja ranta-alueella määrätään maaston ja tilussijoituksen kannalta tarkoitukseenmukaisella tavalla.

4 §

Jollei tässä laissa toisin säädetä, on toimituksessa soveltuvin kohdin voimassa, mitä jakolaissa (604/51) on säädetty erillisen alueen tilaan liittämistä. Toimituksesta on kuitenkin tiedotettava erityisellä kutsukirjeellä jokaiselle asianosaiselle, jonka osoite saadaan selville.

Tämän lain mukaisesta toimituksesta aiheutuvat kustannukset suoritetaan valtion varoista.

5 §

Edellä 2 §:n 2 momentissa tarkoitettun korvauksen perimisestä on voimassa, mitä eräiden valtion rahasaamisten maksuunpanosta, kannosta ja tilittämisestä annetussa asetuksessa (559/67) on säädetty. Korvaus on perittävä siinä kannossa, joka kolmen kuukauden kulluttua ensiksi seuraa sen jälkeen, kun liittämistoimitus on saanut lainvoiman. Korvauksen perimiseksi maanmittauskonttorin on lähetettävä lääninhallitukselle ote lainvoimaisen liittämistoimituksen toimituskirjasta.

Tila, johon liitetystä ranta-alueesta peritään korvaus, on korvauksen maksamisesta pant-

tina ja korvaus saadaan, riippumatta siitä, kuinka kauan se on ollut maksamatta, ottaa tilasta samalla etuoikeudella kuin kiinteistöstä menevistä julkisoikeudellisista maksuista on säädetty. Korvauksen perimisestä ulosottotoimin on voimassa, mitä verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) on säädetty.

6 §

Tarkemmat määräykset tämän lain toimeenpanosta ja soveltamisesta annetaan tarvittaessa asetuksella.

7 §

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 198 .

Helsingissä 14 päivänä tammikuuta 1982

Tasavallan Presidentin estyneenä ollessa

Pääministeri

MAUNO KOIVISTO

Maa- ja metsätalousministeri *Taisto Täbkämaa*

